

*ДРОБ'ЯЗКО А. Ю., магістрантка
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

У бюджетній системі України важливе місце посідає бюджетний процес, згідно якого складаються та затверджуються бюджети, здійснюється їх виконання та контроль. У ньому бере участь значна кількість зарубіжних і вітчизняних фахівців, державних органів різних рівнів, політичних партій та громадських об'єднань.

Бюджетний процес в Україні пов'язаний виключно з владними структурами, які при реалізації бюджетних повноважень повинні переслідувати громадський інтерес, мають враховувати інтереси усіх жителів території та реалізувати свої повноваження в бюджетній сфері таким чином, щоб це призвело до покращення фінансового стану відповідної територіально громади.

Тематика бюджетного процесу та особливостей його здійснення на місцевому рівні є об'єктом дослідження науковців із часу здобуття незалежності. Уваги заслуговують висновки щодо сутності місцевих бюджетів в умовах демократизації суспільства, які зроблено Н. Власюком [3], М. Скуляком [8], І. Чікітою [10]. Питання організації бюджетного процесу, забезпечення його прозорості та участі у ньому громадськості досліджували у своїх працях О. Волохов [4], І. Луценко [6].

Бюджет (англ. budget) – грошове вираження збалансованого кошторису доходів і видатків на певний період. Якщо видатки перевищують доходи, то бюджет є дефіцитним. Перевищення доходів над видатками утворює позитивний залишок бюджету [5].

Суть поняття бюджетного процесу найбільш оптимально трактувати як регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства [9].

Бюджетним кодексом України визначено такі стадії бюджетного процесу на місцевому рівні:

- складання проекту місцевого бюджету;
- розгляд та прийняття рішення про місцевий бюджет;
- виконання місцевого бюджету;
- підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету і прийняття рішення.

У Бюджетному кодексі України зазначено, що бюджетні органи та посадові особи наділені певними повноваженнями щодо здійснення фінансового контролю з урахуванням інтересів громад

та залученням їхніх представників до всіх етапів бюджетного процесу [1]. Саме в активній участі громадян у житті власного міста і полягає ідея громадського бюджетування, що носить назву партиципаторності.

Партиципаторний бюджет (з англ. participate – «брати участь») – один з найчіткіших прикладів використання норм прямої демократії означає залучення мешканців до процесу ухвалення рішень з розподілу бюджетних коштів на реалізацію їхніх власних проєктів.

Україна лише набуває практичних навичок та знань щодо партиципаторного бюджетування. За 2017 рік такий механізм впливу на владу здобув прихильність у багатьох містах України. Крім перших ініціаторів (Чернігів, Черкаси, Полтава, Луцьк), партиципаторний бюджет вже діє в 20 містах, а в 13 знаходиться в процесі впровадження. Для мешканців міст така можливість – це певний тест на потенціал мобілізації громади у встановленні партнерських відносин з органами влади [7].

Структура впровадження бюджету громадських ініціатив така: визначається сума з бюджету; подаються проєкти, які повинні мати визначену кількість підписів громадян, що належать до територіальної громади; процес голосування та реалізація проєкту. Спеціально створена комісія розглядає заявки, а після голосування – зобов'язана контролювати впровадження виграної ініціативи.

Бюджет участі ми можемо спостерігати в деяких містах України. Так, у Чернігові спершу розробили положення «Про громадський бюджет». Виділили 4,8 млн. грн. (1 % від бюджету міста) на бюджет участі, який можна було витратити у двох вимірах: 50 % на капітальні видатки (до 1,2 млн. на 1 проєкт) і 50 % на поточні видатки (до 360 тис. на один проєкт). Провели інформаційну кампанію, наслідком якої стали 73 готових проєкти, 56 із яких було подано на голосування жителям Чернігова. Голосувати можна було лише на паперових бланках. Всього проголосувало 11 509 людей і перемогло 17 проєктів (4 із капітальних видатків і 13 із поточних). В числі 5 підтриманих проєктів – створення служби соціального таксі у Чернігові; культурно-історичний проєкт «Чернігів у віках», який передбачає оформлення фасадів міста на історичну й іншу тематику; благоустрій берегової зони Десни в районі готелю «Брянськ»; інформаційно-культурний центр «Файнбук» та ремонт деяких освітніх закладів [7].

У Черкасах затвердили міську цільову програму «Громадський бюджет міста Черкаси на 2015-2019 роки», виділили 5 млн. грн. Вартість одного поданого проєкту не повинна перевищувати 1 млн. грн. У 2015 р. було подано 54 проєкти на суму 23 млн. грн. Програма розрахована на 5 років і передбачає щорічне виділення 5 млн. грн. на міські проєкти. При доходах міського бюджету у 2015 р. у 684 млн. грн.

це становить 0,7 %. Голосувати можна на папері в приміщенні міськради та через сайт міськради. Вимоги до пропонуванних проєктів: бюджет до 1 млн. грн., підтримка від 10 осіб, реалізація протягом року [7].

Тернопіль також є одним з лідерів у процесі реалізації ідеї «бюджету участі». Так, уже з вересня поточного року мешканці міста можуть подавати пропозиції щодо створення у місті того, чого, на їхню думку, бракує найбільше. Для втілення ідей міськрада зобов'язалася виділяти до 1 % від бюджету Тернополя. Це становить приблизно 5 млн. грн. у рік [2].

У Полтаві на виконання міської програми «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Полтаві на 2016–2020 роки» («Бюджет участі») було подано 58 ініціатив-проєктів. За результатами онлайн та офлайн голосування переможцями стали 1 великий проєкт – «Зона відпочинку на Подолі» та 11 малих – «Благоустрій зони відпочинку», «Полтава велосипедна», «Дитячий майданчик» «Дитяча казка», «Оздоровча зона селища Яківці», «Дитячий майданчик» «Лелека», Центр юридичної освіти «Знай свої права», «Організація збору від населення небезпечних відходів – використаних хімічних елементів живлення (батареїки, акумулятори)», Соціальна акція «У здоровому тілі здоровий дух», «Поринь у красу природи», «Спортивний майданчик селища Дальні Яківці», «Я люблю турнік» [11].

Отже, широке залучення громадян до політичного процесу, децентралізація і контроль за прийняттям найважливіших рішень має поліпшити перспективу досягнення дійсної свободи і рівності, розширити інтелектуальний потенціал для прийняття рішень, підвищити стабільність політичної системи, ефективність управління, контроль за посадовими особами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бечко П. К., Ролінський О. В. Місцеві фінанси. Навч. пос. / П. К. Бечко, О. В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.

2. Бюджет участі: як втілюють свої ідеї українські міста? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucerp.org.ua/doslidzhennya/byudzhet-uchasti-yak-vtilyuyut-svoyi-ideyi-ukrayinski-mista.html>.

3. Власюк Н. І. Фінансовий контроль як напрям підвищення ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні / Н. І. Власюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.2. – С. 231–236.

4. Волохов О. С. Прозорість бюджету як запорука розвитку демократії в Україні / О. С. Волохов // Науковий вісник

Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6–2 (1). – С. 96–100

5. Завадський Й. С. Економічний словник / Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2006. 30 с.

6. Луценко І. О. Забезпечення прозорості формування місцевих бюджетів / І. О. Луценко // Чернігівський науковий часопис. Серія 1 : Економіка і управління. – 2015. – Вип. 1(6). – С. 66–70.

7. Партиципаторний бюджет по-українськи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uamodna.com/articles/partycypatornyu-byudzheth-po-ukrayinsjky/>.

8. Скуляк М. В. Бюджетний процес на місцевому рівні : автореф. дис. канд. юрид. Наук :12.00.07 / М. В. Скуляк; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

9. Характеристика бюджетного процесу в Україні та його стадій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lektsii.com/1-36087.html>.

10. Чікіта І. Б. Місцеві бюджети в умовах демократизації суспільства : автореф. дис. канд. екон. наук. : 08.00.08 / І. Б. Чікіта; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – К., 2010. – 20 с.

11. У Полтаві визначили переможців проектів програми «Бюджет участі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kolo.news/category/suspilstvo/820>.